

Una certa anglofilia: Maurici Serrahima, lector de narrativa anglesa i crític de novel·la

SÍLVIA COLL-VINENT

Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979) era un home de lletres. Fill d'una nissaga d'advocats de Barcelona, exercí la professió familiar tot alternant-la amb la vocació literària. Des de la infantesa, fou un lector voraç. Les llargues malalties van contribuir a nodrir un esperit sensible als llibres, que amb el temps esdevindria un dels crítics literaris més importants del país. En els primers volums de les seves *Notes i records* dedica pàgines i pàgines a les lectures que van marcar aquells primers anys de formació: els contes que li llegia la mare, els llibres de la biblioteca del pare, els que trobava a les llibreries d'oncles i parents, i alguns que li deixaven els amics.¹ Com era natural, la matriu d'aquest lector era la cultura francesa. De petit, malalt, va tenir com a institutriu Marie Sins; el bon coneixement del francès que ja tenia a nou anys l'acabà de consolidar amb una llarga estada al sanatori de La Bourboule, poc abans d'esclatar la guerra del 1914.²

NOTA. Aquest treball s'inscriu en el projecte BFF2002-02481 («Traducció y recepció en la literatura catalana [1906-1939]: géneros y modelos literarios», dirigit per Enric Gallén; Universitat Pompeu Fabra), subvencionat pel Ministerio de Ciencia y Tecnología i els fons FEDER.

1. L'Arxiu Nacional de Catalunya (d'ara endavant ANC), en el fons Maurici Serrahima i Bofill, conserva cinc mecanoscrits inèdits de *Notes i records* (NR): *Notes i records, I (1902-1913)*; *Notes i records, II (1913-1920)*; *Notes i records, III (1920-1922)*; *Notes i records, IV (1922-1924 i actuals)*; *Notes i records, V (1927-1935 i posteriors)*, catalogats en les unitats d'instal·lació (UI) 16, 17, 18 i 19. La referència procedeix de NR, IV, p. 2-3. Les *Notes i records* són unes memòries en forma de dietari escrites a partir dels anys cinquanta. Tot i que la intenció inicial, segons afirma l'autor, era escriure unes memòries pròpiament dites, a mesura que avança el dietari van dominant les anècdotes i reflexions sobre el temps actual de redacció. De l'obra memorialística de Serrahima han sortit a la llum: *Memòries de la guerra i de l'exili, I: 1936-1937, i II: 1938-1940* (Barcelona: Edicions 62, 1978 i 1981, respectivament), i *Del passat quan era present, I: 1940-1946, i II: 1947-1953* (Barcelona: Edicions 62, 1972); els dos últims reeditats, restituint-ne els passatges eliminats en la primera edició: *Del passat quan era present, I: 1940-1947*, ed. Josep Poca i Gaya, pròleg d'Hilari Raguer (Barcelona: Edicions 62, 2003) i *Del passat quan era present, II (1948-1958)*, ed. Poca i Gaya (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004); i *Del passat quan era present, III (1959-1963)*, *Del passat quan era present, IV (1964-1968)*, ed. Poca i Gaya (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004 i 2005, respectivament). Agraïxo a l'ANC les facilitats per consultar els materials que m'han servit per a la redacció d'aquest treball.

2. NR, I, p. 209 i 258-259. V. J. GIRÓ i Paris, *Els homes són i les coses passen: Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979), un filòsof-literat del segle XX*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 34-37.

No cal dir, doncs, que el francès esdevingué, en la instrucció del jove lector, llengua mitjancera en l'assimilació d'altres literatures, així en el cas de la narrativa russa com, sobretot, en el de l'anglesa, tal com es pot comprovar repassant la biblioteca que anà acumulant fins als anys de la Guerra Civil.³ Descobrim allí algunes de les edicions d'obres de Chesterton a càrrec del segell NRF (*La Barbarie de Berlin*, del 1915, *Le Nommé Jeudi*, del 1926, o el famós assaig *Charles Dickens*, del 1927): un rastre prou clar d'una dilecció mantinguda fins a la maduresa. L'impacte de la novel·la anglesa s'hi testimonia àmpliament: hi consten novel·les de George Meredith, Joseph Conrad, Samuel Butler; el *Kim* de Rudyard Kipling juntament amb la traducció francesa, i *El llibre de la jungla* (en la versió catalana de Marià Manent i en la castellana de Ramón D. Perés); *La Route des Indes* d'E.M. Forster, diverses obres de Maurice Baring, una de J.B. Priestley. També hi figuren els dos volums del *Contrepoint* d'Aldous Huxley. El bon coneixement que tenia Serrahima de la tradició literària anglesa, evident en aquest repàs, es pot confirmar posteriorment. A mitjan anys quaranta, per exemple, li encarregaren un manual de novel·la anglesa, en castellà; les fonts que va utilitzar revelen un cert domini de la matèria.⁴ Més endavant, des de l'Enciclopèdia Catalana, se li demana que col·labori amb una sèrie d'entrades sobre literatura anglesa.⁵

Reconeguda la mediació del francès en aquesta vistent anglofília, ens hem de preguntar, abans que res, si Serrahima sabia anglès. La resposta ens la dona ell mateix, en un dels dietaris, en reconèixer ras i curt que el seu anglès era «escassíssim».⁶ L'estimació, poc encoratjadora a primera vista, s'ha de matisar. De la lectura dels primers volums de *Notes i records*, se'n dedueix una familiaritat notable amb la cultura i la literatura angleses, almenys en relació amb una certa instrucció burgesa, heretada de l'entorn familiar matern i present especialment en la seva vida d'infant i adolescent. La mare de Maurici, Isabel Bofill de Compte (1881-1949), pertanyia a una

3. L'ANC, fons Serrahima (UI 53), conserva una llibreta que registra 1.390 entrades corresponents a llibres adquirits fins al 1938 (exclosos els de Dret i de literatura infantil). Conté sobretot obres de ficció, de crítica i d'història de la literatura, en una estimable proporció publicades els anys vint i trenta.

4. *La novela inglesa* (Barcelona: La Atlántida, 1945), redactada a instàncies de l'editor Antoni Brunet; cf. *Del pasat, I*, ed. J. Poca i Gaya, p. 187. En un full manuscrit (ANC, fons Serrahima, UI 53), Serrahima fa la llista dels crítics de referència: anglesos (G.K. Chesterton, V. Woolf, O. Sitwell, E. Gosse, G. Gissing, G.B. Shaw); francesos (A. Maurois, A. Chevillon, A. Fabre-Luc, Ch. Du Bos, J. de Lacretelle, V. Larbaud, A. Chevalley, M. Schwob); i catalans (C. Riba, R. Esquerra, M. Manent). Pel que fa a la bibliografia, apunta les obres següents: Stoppard A. Brooke i G. Sampson, *English Literature*; Paul Dottin, *La Littérature anglaise*; Arnold Schroër, *Literatura inglesa*; Elizabeth Bowen, *Novelistas ingleses*; P. Van Tieghem (no especifica el volum, encara que probablement es refereix al *Précis d'Histoire Littéraire d'Europe depuis la Renaissance*, inclòs a la seva biblioteca); i R. Esquerra (es deu tractar, probablement, de *Shakespeare a Catalunya i Lectures europees*, ambdós del 1936). Remarquem la importància que Serrahima concedia als manuals, per la necessitat de situar el lector històricament en una tradició literària. Quant a la literatura anglesa, li sembla exemplar el llibret de Brooke i Sampson (publicat dins la col·lecció «Literature Primers», Londres: Macmillan, 1924) i valora, en un segon terme, els de P. Dottin i A. Schroër; no li val, en canvi, la història de la literatura anglesa de Taine. Vegeu els seus articles «Cultura de manual» (*El Temps*, 16 de novembre del 1935) i «L'art de llegir» (*La Paraula* [revista de la Federació de Joves Christians], 1936, p. 234-237); ANC, fons Serrahima, UI 65.

5. ANC, fons Serrahima, correspondència Carbonell-Serrahima (UI 86). Les entrades, sol·licitades l'any 1969 per Jordi Carbonell a indicació de Joaquim Molas, són: 'Baring', 'Belloc', 'Bennett', 'Brontë' (Anne, Charlotte, Emily), 'Pare Brown' i 'Chesterton'. A l'edició no hi figura 'Pare Brown'.

6. *Del passat, I*, ed. Poca i Gaya, p. 136.

família de riquíssims comerciants de carbons que havia mantingut una relació constant amb Anglaterra. A can Compte es respirava un gust anglès –el gust anglès de l'època, matisa Serrahima–, també en la biblioteca.⁷ Isabel Bofill havia estat educada per una institutriu anglesa, i la influència cultural que deixà a la família fou notable, a jutjar pel passatge següent: «es deia Miss Clare Brassington [...]. Mai no va aprendre ni mig bé ni el català ni el castellà, i amb la mamà, si bé li va donar classes de francès, parlaven sempre anglès. *El resultat va ser que la mamà parlés un anglès que, aquí i anant pel món, admirava tothom* per la construcció, pel lèxic i sobretot per l'accent, pur i dolcíssim. *I també que s'incorporés tota la tradició anglesa de la vida familiar i tota la millor delicadesa de l'època victoriana*, sense la solemnitat ni la hipocresia, però amb la respectabilitat i la punta de puerilitat adorable que prenia en les millors mostres del gènere. *De les cançons, de les rondalles, de les llegendes, dels ritus familiars i nadalencs de la millor Anglaterra, en sabiem nosaltres tant com un noi anglès en devia saber* –i potser més que molts d'ara– i eren per nosaltres els plats més familiars els de la cuina anglesa tradicional: el «bou salat», l'«hocht pocht» [...] i, sobretot, per Nadal, el «plum-pudding», sense el qual ens hauríem sentit tan deseparats com si ens manqués el gall, o els torrons, o el pessebre. Quan Miss Clare va morir, al cap de molts anys, va ésser per la mamà, i fins per nosaltres, com si s'hagués mort una àvia llunyana, o potser encara més, una invisible fada familiar».⁸

Serrahima recorda com la mare li llegia contes de fades anglesos i francesos, trauint-los directament, especialment de l'anglès.⁹ A la biblioteca de can Compte, Serrahima hi descobrí, en primer lloc, Thackeray, i també Shakespeare i Dickens, a banda d'altres lectures romàntiques, com George Sand, Lamartine, el *Quixot* i *Lo gayter del Llobregat*.¹⁰ Ens convé entendre, doncs, que l'atmosfera victoriana d'aquesta família de l'alta burgesia barcelonina obria finestres a la literatura. Fos «escassíssim» o no tant l'anglès de Serrahima, aquestes primeres impressions obriren el camí d'una anglofilia sentida: el *fairy-tale* portà al *romance*; el *Gulliver*, tal com s'explica als infants, a l'aventura; els clàssics victorians, a la novel·la realista anglesa.

Per això val la pena destacar que, dels llibres que van marcar la infància del futur crític, n'hi ha un que pren una significació molt especial: el *Llibre de la jungla*, de Kipling, que va llegir primer en la traducció castellana de Ramón D. Perés. Notem la persistència, en el record, del model llunyà: «Des del primer dia l'obra em va fer una impressió tremenda i em va agradar com pocs llibres m'hagin agradat [...] És l'únic llibre que he arribat –més tard, a força de rellegir-lo– a saber de memòria

7. *NR, I*, p. 154-156.

8. *NR, I*, p. 166-167. Els subratllats són meus. Reprodueixo totes les citacions de *NR* i altres textos inèdits regularitzant-ne la puntuació i l'ortografia.

9. *NR, I*, p. 132-133.

10. *NR, I*, p. 155-156.

[...] *Quan el vaig reprendre em va continuar agradant*, i per les mateixes raons. Això no em pot sorprendre, *perquè em sol passar amb quasi tots els que havia llegit i m'havien agradat de menut*. Però, en aquest cas, hi va haver alguna cosa més: un dia comentàvem amb els meus pares com era estrany que a no sé qui de la família no li agradés, i *la mamà va dir que era absurd l'argument que aquesta persona donava quan deia que el trobava inversemblant. Jo vaig dir llavors que això, realment, no tenia cap importància, perquè el valor del llibre era que "estava tan ben escrit" [...]* Però el meu pare va respondre: "*I no sols per això, sinó per la poesia que hi ha*", i *aquesta frase va aclarir en mi moltes idees*, confuses en aquell moment, i *va ésser un pas important cap a la crítica literària*, com si diguéssim; és a dir, cap a l'aclariment de les impressions que treia dels llibres que llegia».¹¹

Si fem cas de la confessió, amb aquesta obra de Kipling Serrahima descobrí el sentit de la literatura, el «valor literari» percebut enmig de la confusió. No és fins més tard que va conèixer l'obra de Dickens, Walter Scott i Mark Twain, autors tots plegats que, sense desdir del to diguem-ne elevat i educatiu del llibre de Kipling, havien de marcar un contrapès i ajudar-lo a donar «una visió més aproximada a la que tenen les persones grans».¹² Sembla, doncs, que aquests darrers autors responen a un descobriment personal, més acostat, diu el crític, a «l'interès per la realitat que arriba amb l'adolescència».

Aquest bagatge de lectures infantils i juvenils no es pot menystenir. A la meua manera de veure, l'educació lectora en el clos familiar es manifesta posteriorment en la configuració del cànon literari que el jove Serrahima, realista convençut, havia de divulgar a partir de finals dels anys vint i principis dels trenta. El podríem resumir en poques paraules: catolicisme, certament, però també literatura *per se*; humanisme cristià, doncs, en la defensa del realisme, per a ell transcendent. Aquell descobriment del «valor literari», i el referent constant a la tradició anglesa, és un factor que separa la primera etapa del Serrahima crític de la pura apologetica. Des d'aquest punt de vista, només, em centraré en dos aspectes: la reflexió teòrica sobre la novel·la i els models de divulgació.

Crítica catòlica i anglofilia francesa

L'entrada de Serrahima al món de les lletres es produeix sota la tutela de dos mestres. Josep Carner li publicà el primer conte i l'encoratjà a escriure.¹³ La influència de Carner no s'acaba aquí, com veurem a l'epígraf següent, però qui exerceix en aquells primers anys de vida professional un mestratge intel·lectual de debò és Josep M. Capdevila.

11. *NR, I*, p. 222. Els subratllats són meus. V. també *NR, II*, p. 86; i l'article escrit amb motiu de la mort de l'escriptor: «Rudyard Kipling», *El Matí*, 21 de gener del 1936.

12. *NR, I*, p. 223-224.

13. El conte és *L'oli d'en Marianet*, aparegut a *La Veu de Catalunya* l'1 de juliol del 1925: *NR, V*, p. 3; v. «Josep Carner», dins M. SERRAHIMA, *Dotze Mestres*, Barcelona: Destino, 1972, p. 253-281 (280-281).

Serrahima coneix Capdevila l'octubre del 1927, quan li encarrega algunes ressenyes per a *La Paraula Cristiana*, revista de pensament que el seu mentor dirigia des de la fundació el 1925.¹⁴ D'allí Capdevila s'emportà alguns col·laboradors cap a *El Matí*, diari iniciat el 24 de maig del 1929. El propòsit de Capdevila era convertir *El Matí* en «un gran diari de cultura –i de cultura cristiana». S'hi agermanaven la cura en l'edició i la voluntat d'obrir-lo als aires del nou catolicisme europeu –Serrahima, anys més tard, el va definir com un projecte *up to date*.¹⁵ El jove crític comença a col·laborar-hi al maig del 1929, i d'una manera més regular passat l'estiu, fins que el 1930 Capdevila li adjudica la secció Lletres amb caràcter permanent. A partir d'aquell moment, l'activitat de Serrahima queda estretament vinculada al diari, i si bé en una primera etapa hi escriu també editorials i articles polítics, a mesura que es fan més evidents les discrepàncies de Capdevila amb el sector dretà de la direcció les col·laboracions se cenyeixen estrictament a la literatura. A finals de l'estiu del 1934 Serrahima marxa del diari, amb Capdevila i d'altres; amb reticències, s'hi reincorpora al gener del 1936, per reprendre'n la secció de lletres fins a l'esclat de la Guerra Civil. Els records de Maurici parlen d'un mestratge permissiu i de la seva contribució personal: «En Capdevila m'havia donat carta blanca en tot allò que feia referència a la crítica literària. La matèria esdevenia de vegades delicada; no tenim cap idea, avui, de fins a quin punt –i sobretot en els estaments que, a més de catòlics, eren poc o molt burgesos– el pudor formal en l'expressió era confós amb la moralitat. Amb l'autoritat que em donava aquell recolzament d'en Capdevila, vaig poder anar donant als meus judicis una major obertura, que unida als comentaris sobre literatura estrangera –sobretot francesa i anglesa– crec que va contribuir al prestigi cultural del diari. Més endavant, m'hi va ajudar molt en Ramon Esquerra, amic inoblidable. També vaig intervenir a la revista *Esplai*, que l'empresa del diari havia creat, i per a la qual jo triava cada setmana un conte –d'autor català o bé traduït– i el feia il·lustrar per en Junceda. Em va tocar d'escriure-hi uns articles per a l'orientació de les lectures, una mica puerils. Així i tot, de tant en tant venia alguna protesta. Però, en termes generals, ens anàvem sortint del tot».¹⁶

14. Per a un retrat de Capdevila i la coneixença en qüestió, v. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila: assaig biogràfic*, Barcelona: Barcino, 1974. Sobre Capdevila en general, v. J. CARRERES I PÉRA, *Josep Maria Capdevila: ideari i poètica*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003. Sobre el mestratge i la influència de Capdevila, v. J. GIRÓ, *Els homes*, p. 54-63, 243-247.

15. M. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*, cit. n. 14, p. 37, en destaca la composició tipogràfica, tot reportant les paraules de Capdevila: «Escollirem un paper (d'un to rosat) semblant al del diari anglès *Daily Herald*. En Juny planejava detalladament la presentació i encarregava els gravadets de les vinyetes, les quals, ben repartides en les seccions diverses, hi feien trobadissa qualsevol informació». L'obertura a Europa és palesa en la xarxa de corresponals i col·laboradors estrangers del diari. En el capítol anglès, hi figuraven Barclay Carter (corresponsal a Londres), Belloc (la contribució del qual ha estat editada: *Els articles de Hilaire Belloc a El Matí (1929-1936)*, ed. Jordi Galí, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 1995), i Chesterton. Sobre la gènesi i la trajectòria del diari, v. H. RAGUER, «Els inicis d'Unió Democràtica de Catalunya», dins *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, p. 79-117; J. CARRERES, «El diari *El Matí*», dins *Josep Maria Capdevila*, p. 47-62 (per a la citació exacta, p. 62); J. GIRÓ, *Els homes*, cit. n. 2, p. 57-74. M. SERRAHIMA, «Notes sobre *El Matí*», *Els Marges*, núm. 6, febrer del 1976, p. 111-119, i *Josep Maria Capdevila*, p. 32-77, així com *NR*, V, p. 22-26, 72-85, 105-110, 150-165; finalment, J.M. CAPDEVILA, «Com fou fundat *El Matí*», *Serra d'Or*, núm. 121, octubre del 1969, p. 27-30.

16. M. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*, p. 50-51.

Notem que l'encàrrec estimulà Serrahima a organitzar els seus coneixements literaris, una feina essencial en una etapa de lectures intensíssima, sobretot de novel·la i de crítica, coincidint amb el nou camí professional que emprèn al diari.¹⁷ Observem, després, que Serrahima associa «obertura» i «comentaris» de literatura francesa i anglesa. Les dues preguntes foren: en què consisteix aquesta obertura? Quin paper hi juga la novel·la anglesa? La primera remet al *revival* catòlic; la segona a la divulgació d'una tradició que, anys ha, s'havia anomenat *healthy realism*.

Serrahima inicia la tasca de crític en un període determinat, a tot Europa, per l'impacte de la Guerra Gran i la profunda crisi moral i espiritual que comportà. Aquest trasbals arriba a Serrahima per mitjà de crítics i pensadors del renovat moviment catòlic francès que tanta influència exercí en els homes de lletres catalans.¹⁸ Aquest corrent catòlic defensava, en literatura, un realisme de base humanista, on l'estètica i la moral resultaven difícils de deslligar. Hem d'entendre que, a França, s'inscriu en un panorama novel·lístic en plena transformació, en bona part per l'entrada en escena d'autors que trencaven del tot amb la tradició vuitcentista. Així, l'ascendent de Marcel Proust i André Gide provocava en la crítica catòlica reticències envers la introspecció proustiana (la fragmentació del jo) i el psicologisme de Gide, en qui veien fomentat el gust pel pervers i l'anormal. Els més avançats maldaven per trobar un substrat cristià a la novel·la moderna, com és el cas de les *Réflexions sur l'art du roman* (1927), d'Henri Massis. Insistim-hi: aquestes *réflexions*, com tantes d'altres contemporanis, catòlics o no (Jacques Rivière, Albert Thibaudet, Charles Du Bos o Gabriel Marcel), eren barques surant en la maregassa que havia mogut Proust. Responien, doncs, al debat, moral en bona part, que es generà al voltant dels nous camins de la novel·la psicològica.¹⁹

Just iniciada la seva tasca de crític literari a principis dels anys trenta, per a Serrahima Massis esdevingué una *maître à penser*, i les *Réflexions*, una mina d'argu-

17. Una selecció dels articles publicats a *El Matí*, revisats i ampliat, constitueix el volum *Assaigs sobre novel·la* (Barcelona: Publicacions de La Revista, 1934), l'únic recull imprès en aquesta primera etapa. Posteriorment va publicar: *La crisi de la ficció* (Barcelona: Destino, 1965), *Sobre llegir i escriure* (Barcelona: Selecta, 1966) i l'estudi *Marcel Proust*, ed. Joaquim Molas, «Antologia Catalana», 63 (Barcelona: Edicions 62, 1970). Sobre la crítica literària de Serrahima, v. M. LLANAS i R. PINYOL I TORRENS, «La literatura d'idees», dins J. MOLAS [dir.], *Història de la Literatura Catalana: part moderna*, vol. 10, Barcelona: Ariel, 1987, p. 263-268; el pròleg de Molas a *Marcel Proust*, p. 5-14; X. PLA, «Maurici Serrahima, crític i teòric de la literatura», *Serra d'Or*, núm. 435, març del 1996, p. 26-28; C. LLUCH, «Maurice Baring, Maurici Serrahima i la "novel·la normal"», dins *La novel·la catòlica a Catalunya: precedents teòrics (1925-1936)*, Barcelona: Cruïlla, 2000, p. 142-147; i S. COLL-VINENT, «Lectors de la NRF a Catalunya: l'exemple de Meredith», dins *Actes del Dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Paris IV-Sorbonne, 4-10 de setembre del 2002)*, vol. II, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 111-125.

18. Richard Griffiths ofereix un panorama cultural i literari detallat sobre els orígens d'aquest moviment: *The Reactionary Revolution: The Catholic Revival in French Literature (1870-1914)*, Londres: Constable, 1966. Per al seu impacte a Catalunya, v. C. LLUCH, *La novel·la catòlica*, p. 68-86.

19. Per a la polèmica entre art i moral, arran de la introducció de la novel·la psicològica a Catalunya, v. M. CAMPILLO, «Situació i sentit d'Una mena d'amor, de C.A. Jordana», *Els Marges*, núm. 11, setembre del 1977, p. 101-109, i «La literatura i les institucions literàries. La novel·la», dins P. GABRIEL [dir.], *Història de la cultura catalana*, vol. 9: *República, autogovern i guerra (1931-1939)*, Barcelona: Edicions 62, 1998, p. 135-148 (142-143); i C. ARNAU, «Crisi i represa de la novel·la», dins J. MOLAS, *Història*, vol. 10, p. 9-101 (20-23).

mentacions.²⁰ El millor exemple es troba en una conferència del 1931, titulada, prou eloqüentment, *Conversa sobre l'art de la novel·la*.²¹ La introducció defensa el gènere, substituït, des del segle XIX, del que representava per als clàssics el «poema»: la «novel·la és avui *ars magna*» (p. 1), diu Serrahima, abans de repassar-ne el procés històric. Aquest trajecte no s'explica a les *Réflexions*, però sí la tesi (amb algun exemple): «Nous attendons une renaissance du roman», diu Massis, abans de justificar l'interès actual en «cette croyance assez recente à la supériorité du romancier capable d'engendrer la vie [...] d'inventer des situations et des caractères, de nous faire participer à la réalité même. Et c'est ainsi que le roman, pour l'écrivain, est devenu l'*ars magna*».²² La reflexió paral·lela continua en el cos de la *Conversa*, quan Serrahima discuteix «què és novel·la» i «on és la bellesa» (p. 4-8). No hi ha referències directes a Massis, però sí afinitats conceptuals. Una de les més notables es troba en la reivindicació del realisme *vivant*, ajustat com un quant al sentit de la vida per a un catòlic.

Per a Massis, la novel·la ha d'incorporar la vida, «aventure et drama», i l'«homme réel» en la seva totalitat –vol dir, «l'homme éternel et nouveau qui nous est apparu, parmi l'immense drame du monde». La guerra ha descobert una humanitat profunda, el novel·lista l'ha d'expressar amb la imaginació (el «réalisme intellectuel») però a través dels «faits vivants, concrets».²³ Contrari a l'imperi de la forma, el crític francès renega de l'artista que imposa l'estil sobre el personatge: el novel·lista de debò, afirma, «*devient son personnage*», el fa parlar perquè el viu.²⁴ No estranya, doncs, que reivindicui la integritat humana (amb les seves dimensions espiritual i moral, bé i mal essent-hi indissociables) contra tot maniqueisme, i que acabi conclouent, de la mà de Chesterton, que la vida cristiana –el drama continu de la tria lliure– s'adiu d'allò més al novel·lista: «Et c'est dans ce sens que Chesterton a pu dire qu'il ny a rien de plus *romanesque* que la vision catholique du monde. Il n'y a

20. Henri Massis (1886-1970) fou director de la *Revue universelle*, i amic íntim de Charles Maurras, fundador de l'Action Française. *En marge de «Jugements». Réflexions sur l'art du roman* (París: Plon, 1927) és el tercer volum de la sèrie *Jugements* (1ère sèrie: Renan, France, Barrès; 2ème. sèrie: André Gide, R. Rolland, Georges Duhamel). L'any anterior va publicar la cèlebre *Défense de l'Occident*, per a la repercussió catalana de la qual, v. C. LLUCH, *La novel·la catòlica*, p. 78-79. Tots aquests volums figuren a la biblioteca personal de Serrahima. Per a la seva valoració de Massis en aquell moment, v. «L'art de la novel·la», I i II, *El Matí*, 10 i 11 de juny del 1931, i «Henri Massis», *Flama*, 25 de març del 1932, p. 1-2. Posteriorment, Serrahima es distanciaria dels judicis (i prejudicis) extrems de Massis a propòsit de Proust: v. *Del passat... I*, ed. Poca i Gaya, p. 157-159. Més dades esparses sobre la influència de les *Réflexions*, a C. LLUCH, *La novel·la catòlica*, p. 79, 100, 125.

21. Se'n conserven dotze pàgines (sis quartilles numerades) d'anotacions preparatòries, i un esquema, molt més sintètic, en un sol full: ANC, fons Serrahima (UI 69). La nota prèvia adjunta precisa: «Conferència donada a "El Matí", en la sèrie organitzada per "Amics d'El Matí" –20 Novembre 1931». Anys després, Serrahima afegí: «Utilitzat com a esquema d'una conferència, "L'art de la novel·la", a Miramar (sèrie Panyella) en 8-V-1947». V. J. GIRÓ, *Els homes*, p. 102.

22. *Réflexions*, p. 15. L'esquema de Serrahima al·ludit a la nota anterior en fa constar la font entre parèntesis. Notem també que Massis precisa que «l'idéal poursuivi, secrètement désiré, ce n'est la *Princesse de Clèves*, ni *Manon*, ni *Paul et Virginie*, ce sont les romans d'un Balzac» (p. 15), el Shakespeare del gènere (p. 16). Serrahima cita la *Princesse i Manon* com a precedents, abans d'afirmar que «el sigle XIX és el sigle de la novel·la» (p. 2).

23. Resumeixo les *Réflexions*, p. 5-12.

24. *Réflexions*, p. 24.

pas, en effet, de romans sans intrigue et sans aventures. Une philosophie qui se désintéresse des conséquences ou qui redoute d'en tirer, ne saurait fournir l'immagination d'événements dramatiques. [...] Pour le chrétien, en effet, l'existence est une histoire qui peut finir bien ou mal. Le point central de tout le christianisme, c'est l'homme au carrefour des chemins».²⁵

Serrahima devia haver meditat les *Réflexions*. A la *Conversa*, defineix primer la novel·la com «una narració de fets imaginaris, mitjançant els quals l'autor dona una imatge de la bellesa que veu en la vida i la realitat humana» (p. 4), i tinguem en compte que, per a ell, «si la pintura de la vida serà veritable, serà bella» (p. 6). El punt neuràlgic és la creació dels personatges: «han de tenir vida» (p. 5), i això, com en Massís, només ho pot fer l'autèntic creador: «Per crear-los, cal viure'ls [...] quan els viu, sap què faran» (p. 6). Aquest realisme intern, ontològic, per dir-ho així, posa límits a l'art, i acaba novament en Chesterton: «són els personatges els qui produeixen els fets, no els fets que s'imposen als personatges. Per això diu Chesterton que [la] novel·la és cristiana: pressuposa lliure albir (explicar). El drama és: què farà el personatge?» (p. 5). No caldria ni dir que, quan la *Conversa* progressa i passa a tractar la qüestió moral, aviat esdevinguda una defensa de l'escriptura verament catòlica (i no de la novel·la catòlica que cau en la parcialitat moral), les *Réflexions* tornen a aparèixer gairebé *verbatim*, amb homenatge inclòs: «Massís té grans pàgines sobre això» (p. 10).

El guiatge és indubtable. Aquesta orientació incorporava les conseqüències literàries del discurs chestertonianà. S'ha observat que la influència del polemista anglès es limitava als cercles confessionals, desproveïda de tota herència literària.²⁶ En tot cas, l'exemple apuntat demostra com la peculiar filosofia chestertoniana fecundava el pensament estrictament literari d'alguns crítics catòlics, com ho havia fet abans, sense aquesta adherència, en el cas de Carner. Llegint els textos mare, i no les paràfrasis catalanes, salta a la vista que Chesterton fornía arguments aptes per defensar la visió catòlica del món en matèria de novel·la.²⁷

A Serrahima poc li calia Massís per llegir Chesterton, però li anava molt bé per refermar la convicció que hi havia, en el complex panorama de la novel·la contem-

25. *Réflexions*, p. 93-95.

26. C. LLUCH, *La novel·la catòlica*, p. 61-62. Recordem, tanmateix, que l'admiraven, entre d'altres, Pla, Xammar i Rovira i Virgili.

27. Massís, per posar un altre exemple, criticava l'*Immoraliste* de Gide al·legant que «Comme le dit Chesterton: Vous pouvez écrire l'histoire d'un héros parmi les dragons, mais non point celle d'un dragon parmi d'autres dragons» (*Réflexions*, p. 83). Per entendre-la, la citació s'ha de completar: «The old fairy tale makes the hero a normal human boy; it is his adventures that are startling; they startle him because he is normal. But in the modern psychological novel the hero is abnormal; the centre is no central. Hence the fiercest adventures fail to affect him adequately, and the book is monotonous. You can make a story out of a hero among dragons; but not a out of a dragon among dragons. The fairy tale discusses what a sane man will do in a mad world. The sober realistic novel of today discusses what an essential lunatic will do in a dull world» (*Orthodoxy*, Londres: Lane, 1908), p. 24-25. El *common man* chestertonianà era un ideal que havia d'agradar algú, com Serrahima, que defensava la «novel·la normal» en aquells anys. Chesterton veia l'aventura de l'home cristià com un *romance*, i és per aquesta mena d'opinions (gens estranyes a la seva influent valoració de Dickens, tractada al tercer epígraf) que el seu pensament té repercussions literàries, amb independència de l'acollida de la pròpia narrativa.

porània, una sortida per la via cristiana. Ara, per molt que les *Réflexions* li donessin suport conceptual, igualment necessitava traduir el seu ideari en un programa de lectures. És aquí on convé considerar, més enllà del catolicisme, el fet que, en cercles molt més amplis de la crítica francesa, existís una anglofilia literària, especialment atenta a la tradició novel·lística britànica, contraposada sovint a la pròpia i revisada des d'un filtre moral que donava importància als valors humanístics en literatura. Serrahima segueix molt de prop aquest estat d'opinió, especialment a través d'André Maurois, un dels autors que més havia contribuït a divulgar la literatura anglesa a França durant el període d'entreguerres. El nostre jove crític l'admirava.²⁸ A la seva biblioteca, s'hi enregistren dos dels llibres cabdals d'aquest vessant divulgatiu de Maurois: *Magiciens et Logiciens* (1925) i *Études anglaises* (1927), dos reculls d'assaigs sobre escriptors i novel·listes anglesos que l'autor havia difós abans en forma de conferències públiques.²⁹ Aquests assaigs dibuixen un trajecte prou complet de la narrativa anglesa, començant per Dickens, passant per Kipling, seguint amb els escriptors eduardians (Shaw, Chesterton, Conrad), i acabant amb una tria dels joves valors representats per Virginia Woolf, Aldous Huxley i Katherine Mansfield, i, en una línia més tradicional, per E.M. Forster (*A Passage to India*) o Maurice Baring (*Daphne Adeane*). La crítica de Serrahima reflecteix la tria, no pas exclusiva de Maurois. En el revival de la novel·la anglesa a França, hi participaven altres escriptors francesos, com ara Valéry Larbaud, Ramon Fernandez, Gabriel Marcel, i el mateix Gide, o bé Edmond Jaloux, crític de les *Nouvelles Littéraires*. Maurois, però, fou qui li transmeté, com Massis, conceptes crítics, i fou, sobretot, el mediador per excel·lència, el divulgador que li encomanà, en particular, el model de Maurice Baring.³⁰

28. André Maurois (1885-1967), pseudònim d'Émile Herzog, es va fer famós amb la novel·la *Les Silences du colonel Bramble* (1918), inspirada en la seva experiència a l'Estat Major de l'exèrcit britànic durant la guerra, on feia d'interpret. L'anglofilia recorre la seva obra com a assagista i biògraf (*Édouard VII et son temps*, *Shelley*, *Byron*, *Dickens*, *Disraeli*, *Histoire d'Angleterre*). Serrahima en ressenyà la traducció catalana d'una de les biografies: *Eduard VII i la seva època*, *El Temps*, 12 d'octubre del 1935. A Catalunya fou especialment conegut per l'èxit que obtingué la seva novel·la *Climats* (1928): Serrahima li dedicà un capítol dels seus *Assaigs sobre novel·la*, p. 75-88. La seva admiració pel Maurois conferenciant es pot resseguir als articles «André Maurois i la *Princesse de Clèves*» (*El Matí*, 2 de febrer del 1936, p. 11) i «Sobre el curset de Maurois» (*El Matí*, 16 de febrer del 1936, p. 11). També des d'*El Matí*, Ramon Esquerra en glossà l'obra i la figura amb motiu de la xerrada del crític francès al Conferència Club («Sobre André Maurois», 19 octubre 1933, p. 9); v. J.M. BALAGUER, «La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història», *Els Marges*, núm. 57, desembre del 1996, p. 15-35 (22-24), i T. IRIBARREN, «La narrativa anglosaxona a *Lectures europees* de Ramon Esquerra», treball de recerca inèdit, Universitat Autònoma de Barcelona, 1998, p. 19, 26, 29, 39, 42, 54, 56, 58 i 81. Per a la influència de Maurois en d'altres escriptors catalans, especialment en Carles Soldevila, v. C. ARNAU, «Crisi i represa de la novel·la», p. 9-101 (76), i N. SANTAMARIA, *Carles Soldevila: l'intel·lectual i l'escriptor (1911-1936)*, tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 2001, p. 43, 430-431, 455-458.

29. En fa una breu ressenya del primer: M. SERRAHIMA, «Magiciens et Logiciens», *El Temps*, 9 de novembre del 1935.

30. Sobre Serrahima i Baring, v. ara C. LLUCH, *La novel·la catòlica*, p. 142-147. La mediació de Maurois la vaig apuntar a *The Reception of English Fictional and Non-Fictional Prose in Catalonia (1916-38)*, with Particular Reference to Edwardian Literary Culture and Associated Debates Concerning the Novel in England, France and Catalonia, Tesi doctoral inèdita (Universitat d'Oxford, 1996), p. 131-135. La importància de Baring s'observa també en la *Conversa*, p. 9: «És que la bellesa exclou la moral? NO! —Per què? Baring [ho] resol fàcilment: “La novel·la ha de tenir una moral perquè la té la vida”». Per a d'altres referències a Maurois, v. més avall, p. 18-20 (n. 48 i 52).

Arribats en aquest punt, convé valorar el fet que Serrahima dugués a terme la seva reflexió com a crític d'*El Matí*, encarregat de la secció «Lletres», és a dir, com a divulgador. Tal funció havia de tenir una intenció pedagògica clara. Escrivia, en primer lloc, pensant en el públic de lectors del diari, tot assumint plenament un objectiu cabdal de Capdevila: fomentar la lectura entre el públic i estendre'n l'hàbit a tothom, d'acord amb l'anhel «d'anivellar cristianament el benestar de la família burgesa i de la família jornalera».³¹ No ens ha d'estranyar, doncs, que la narrativa hi tingués protagonisme i que aquest es traduís, d'entrada, en la incorporació de ficció serialitzada al diari i en la publicació d'un conte setmanal, il·lustrat, en el setmanari *Esplai*.³² En tal projecte de divulgació, els escriptors francesos dominen la nòmina de traduccions, però la ficció en llengua anglesa hi ocupa un lloc no menyspreable, tant en les traduccions que Serrahima hi feia publicar com en les seves pròpies recomanacions i ressenyes literàries.³³

«Novel·la per a tothom»: el «país de Dickens» i l'herència de Carner

En l'esforç per divulgar la lectura de novel·les, Serrahima havia apostat clarament per una familiarització amb la literatura anglesa –la més adient, creia ell, per plaure al públic–, i així ho aclaria a Jeroni Moragues, amic i col·laborador del diari: «Que convé al nostre públic de lectors –i als escriptors i tot– una major lectura dels anglesos, mal sigui en traduccions, fa anys que procuro anar-ho inculcant als que llegeixen el diari. D'acord, doncs. Però em dónes una alegria citant com a primer autor Thackeray, un dels més interessants novel·listes del segle passat que plauria a una gran part del nostre públic, tot i que ara no compti amb el favor dels *lions* de la moda. Jo crec que no trigarà gaire a tornar: no sols ell, sinó fins escriptors encara de més bona fe, com ara W. Collins i tants altres. La gent s'està cansant d'extremituds i torna a tenir ganes de riure i plorar amb les fetes dels bons i dolents. Tu que trafiques en cinema ho saps millor que jo!»³⁴

31. Citat a M. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*, p. 36. L'objectiu de crear un públic lector era una preocupació màxima de Capdevila: es tractava alhora d'educar el públic en el bon gust («fer-lo capaç de discernir la bona de la mala literatura») i en la formació d'una biblioteca familiar bàsica. Havia escrit per al diari un memoràndum sobre la qüestió («Set consells per a la tria dels llibres», *El Matí*, 11 d'abril 1934), i va suggerir a Serrahima (carta de 25 de juny del 1936) recursos per a la divulgació lectora, segons reporta J. CARRERES, *Josep Maria Capdevila*, p. 268-274.

32. De «Setmanari il·lustrat d'*El Matí*», *Esplai* evolucionaria fins a convertir-se, el 1934, en una revista il·lustrada de qualitat (amb el subtítol «Il·lustració catalana setmanal»), que en molts aspectes recorda el magatzí *The Illustrated London News*: una fotografia a tota plana a la portada, un contingut atractiu i de lectura plaent, farcit de notícies culturals (i religioses, en el cas del setmanari català), entrevistes i cròniques de societat profusament il·lustrades. Serrahima devia conèixer aquesta revista, d'altra banda molt divulgada a França i a Europa, on Chesterton destacava amb una columna regular mantinguda des del 1905 fins a la seva mort el 1936. Entre els papers de Serrahima (ANC, fons Serrahima, UI 76) es conserva un quadernet manuscrit, del maig del 1925, que du per títol «The Estanyol Review–Publications of the Illustrated Junior News», jugant amb el nom de la revista anglesa, i on s'inclouen acudits, il·lustracions, anuncis, titulars i vinyetes. El Junior era el nom del club d'amics de Serrahima, que es reunien per fer activitats, esportives i teatrals sobretot. Per a aquest grup, Josep M. de Sagarra va escriure *La tragèdia d'un autor*, una caricatura pirandelliana estrenada al Coliseu Pompeià el 6 de novembre del 1926 («Junior», Gran Enciclopèdia Catalana). V. NR, V, p. 23.

33. He recollit en apèndix una relació de la narrativa traduïda de l'anglès.

34. «Baring-Huxley. Carta oberta a Jeroni Moragues», *El Matí*, 10 de desembre del 1933, p. 9.

Aquesta convicció que la novel·la anglesa era la novel·la popular per excel·lència expressava un lloc comú de la crítica francesa, reflectit en la catalana, que encaixava perfectament en les expectatives de difondre un model de lectura per a tothom.³⁵ Així, als lectors del diari, Serrahima presentava el *Barnaby Rudge* de Dickens com «una de les obres de la novel·la anglesa, que és tant com dir de la novel·la universal»; posteriorment insistiria en aquesta condició d'Anglaterra com a pàtria de la novel·la amb motiu d'una obra contemporània, acabada d'estrenar al cinema, que, tot i no ser anglesa, havia tingut èxit a Anglaterra, cosa que el crític interpretava com a garantia de popularitat: «Al país de Dickens, que ho és també de Wilkie Collins, i de Priestley –i si voleu de Wodehouse, i fins d'Edgar Wallace– encara s'exigeix a la novel·la que vulgui triomfar en la massa, que sigui, per damunt de tot, una creació de personatges i una narració al lector de les històries d'aquests personatges. Aquest sentit en el públic explica la qualitat autènticament novel·lística de tants autors anglesos de totes les tendències i fins de totes les categories».³⁶

La sèrie d'articles encapçalats amb el títol «Llibres per la família» que Serrahima publica a *Esplai* és el millor exemple d'aquesta voluntat divulgadora. Amb el propòsit de recomanar a tots els públics lectura plaent però edificant alhora, Serrahima recorre a la tria personal de la seva biblioteca, als autors llegits d'infant i de jove. La tria respon a l'oferta existent al mercat català: el crític troba, aquí, el terreny abonat gràcies al qui fou un dels seus mestres, Josep Carner, i al llegat anglòfil que representà la seva direcció de la Biblioteca Literària (1918-1921). No estem gaire lluny del criteri que guiava Carner en divulgar clàssics com Defoe, Swift, Dickens o Kipling, humoristes com Mark Twain o Jerome K. Jerome, o fins i tot autors més comercials, com és el cas d'Arnold Bennett.³⁷ Totes aquestes traduccions formaven part de la biblioteca personal de Serrahima, i amb alguns dels autors esmentats, recordem-ho, ja hi tenia familiaritat per les lectures infantils. Gairebé una dècada més tard, el crític d'*El Matí* donava un nou impuls a la tria carneriana de base anglòfila. Recomanava, doncs, clàs-

35. El tòpic havia de donar títol a un famós recull d'assaigs sobre novel·la anglesa d'Edmond Jaloux: *Au pays du roman* (París: Corrèa, 1931). En la ressenya de Ramon Fernandez (*NRF*, 37, 1931, p. 478-81), es subratlla la vitalitat del gènere a Anglaterra (sense comparació a França), el geni novel·lístic innat de l'esperit anglosaxó, i, del *roman anglais*, se n'admira sobretot «la poesia que fa envoltar els personatges d'una atmosfera subtil i resistent» i l'observació dels personatges «que ens estalvia el detall de llurs actes i el secret de llurs sentiments» [la traducció és meua]. A Catalunya va recollir el lloc comú, per exemple, Carles Soldevila, quan, després de resumir unes consideracions d'Abel Chevalley (autor de *Le Roman anglais de notre temps*) sobre el naixement i l'expansió del gènere, afirmava: «Anglaterra, que va ésser la pàtria del tercer estament, va ésser també la pàtria de la novel·la. La novel·la, s'ha dit sovint, és l'epopeia de la burgesia» (*Què cal llegir*, Barcelona: Catalonia, 1928, p. 70). Per a l'evolució de la novel·la popular anglesa, v. l'estudi clàssic de Q.D. LEAVIS, *Fiction and the Reading Public*, Londres: Bellew, 1965; primera edició 1932.

36. Ho afirma a propòsit de *Manuela o noies d'uniforme*, de Christa Winsloë, contraposant-la a *La Condition humaine*, d'André Malraux. D'aquesta, en destaca el fracàs a crear homes vius, les divagacions que fan distreure el lector, la novel·la-reportatge, i per això: «de la primera se'n pot fer –i se n'ha fet– una pel·lícula. De la segona, més difícil» («Dos llibres de l'any», *El Matí*, 21 i 22 de juliol del 1934, p. 9). Sobre la novel·la de Winsloë, v. A. SOLER HORTA, «Bibliografia i història de la recepció de la narrativa en llengua alemanya a Catalunya (1894-1938)», treball de recerca inèdit, Universitat Pompeu Fabra, 2003, p. 78-79 i 153, i T. IRIBARREN, «Ramon Esquerra o l'"altra" modernitat», *Quaderns de Vallencana*, núm. 1, Ajuntament de Montcada i Reixac, 2003, p. 82-91 (87).

37. Sobre l'orientació i les obres traduïdes a la «Biblioteca Literària», v. L. CABRÉ i M. ORTÍN, «Aproximació a Josep Carner, traductor: els anys de l'Editorial Catalana (1918-1921)», *Els Marges*, núm. 31, juny del 1984, p. 114-125.

sics de la novel·la d'aventures (des de *Robinson Crusoe* fins a *L'últim dels Mohicans*, de Fenimore Cooper, passant pels *Viatges de Gulliver* i les novel·les de Jules Verne); *El llibre de la jungla*, que tant l'havia impressionat de menut; novel·les històriques de Walter Scott, com ara *Quint Durward*; *El preu de l'amor*, d'Arnold Bennett, com a novel·la familiar; obres d'humor –gènere, específica Serrahima, on els anglesos excel·leixen– com ara el *Pickwick* de Dickens, els contes de Mark Twain, o els *Tres homes dins d'una barca* de Jerome K. Jerome (i també *El capot*, de Gogol); les novel·les detectivesques de Chesterton; *Daphne Adeane*, de Maurice Baring (vista com a novel·la familiar, amb lliçó moral); i *Le Petit Chose*, d'Alphonse Daudet.³⁸

Aquesta tasca de divulgació es complementava amb l'exercici com a crític literari del diari, i també amb conferències centrades específicament en la novel·la, adreçades als «Amics d'*El Matí*».³⁹ En tota aquesta reflexió podem veure com es van perfilant els elements que havien de configurar un cànon de «novel·la per a tothom». Per exemple, a la ja esmentada *Conversa sobre l'art de la novel·la* afirmava que la bellesa en estat pur «costa de passar. Tothom hi posa instint». Els referents anglesos il·lustren bona part d'aquests «instints» inevitables, fàcils d'identificar amb gèneres (o subgèneres) i tendències novel·listics: misèria i compassió humana (Dickens i Dostoievski), aristocràcia (Proust, Meredith, Baring i les novel·les populars), contrast i solucions (Tolstoi), moralitat (novel·les blanques), immoralitat (Gide i la pornografia), ciència (Wells), imaginació (Wells, Poe i Gogol), història (Scott i la novel·la històrica), exotisme (Conrad i la «moda d'ara»)⁴⁰ Hi podríem afegir el sentiment patriòtic, exemplificat amb Kipling i Siemkiewicz.⁴¹ Només calia filtrar la immoralitat.

Dickens, model de novel·la popular, i la pervivència eduardiana (J.B. Priestley)

El «país de Dickens» no és un terme gratuït: Dickens serveix a Serrahima per il·lustrar el concepte de novel·la popular, «novel·la per a tothom», que és alhora exemple

38. Vet aquí el catàleg de «Llibres per la família»: 15 de novembre del 1931 (novel·les d'aventures: Walter Scott, Dumas, Fenimore Cooper, Jules Verne, H.G. Wells, Joseph Conrad, el Swift dels *Viatges* i el Defoe del *Robinson*; en un pla inferior, Salgari, Gabriel Ferry, *Buffalo Bill*; en català: novel·les de Folch i Torres i el *Lau, aprenent de pilot*, de Carles Soldevila); 13 de desembre del 1931 (novel·les blanques); 10 de gener del 1932 (novel·les per a infants: *El llibre de la jungla*, novel·les de Chesterton; novel·la anglesa: Maurice Baring); 17 de gener del 1932 (autors catòlics moderns: Chesterton, Massis, Belloc, Baring, Bourget, Alarcón); 24 de gener del 1932 (la institució familiar: Bennett, Dickens, Thackeray, Erkmann-Chatrian i *La família Polaniecki*, d'E. Siemkiewicz); 31 de gener del 1932 (la novel·la històrica: Scott, Routhier, Monlaur, Wallace, Siemkiewicz); 7 de febrer del 1932 (novel·les humorístiques: el *Pickwick*, Thackeray, Meredith, Twain, Jerome, Gogol); 14 de febrer del 1932 (humor francès: Alfons Daudet; humoristes catalans: Emili Vilanova, Carner, Guerau de Liost).

39. L'objectiu era oferir un programa de formació (social, cultural i política) als periodistes vinculats al diari. L'octubre del 1931 es va crear l'associació dels Amics d'*El Matí* i l'1 del mateix mes sortia la revista *Esplai*, creada com a portaveu de l'associació (v. J. CARRERES, *Josep Maria Capdevila*, p. 54). Serrahima hi donà les conferències següents: «Conversa sobre l'art de la novel·la» (20 de novembre del 1931); «La novel·la i el Renaixement de Catalunya» (9 de febrer del 1933, Unió Democràtica de Catalunya), «Literatura general: la novel·la (segles XVIII-XIX-XX)», complement d'un cursset de literatura impartit l'abril del 1934, que restà interromput (ANC, fons Serrahima, UI 69).

40. *Conversa*, p. 8.

41. «La novel·la i el Renaixement de Catalunya».

de bona literatura –amb el pressupòsit que «fer novel·la per a tothom no vol dir fer novel·la dolenta».⁴² Aquest interès per Dickens es manifestà, en primer lloc, en les traduccions que van aparèixer al diari, per a les quals Serrahima comptà amb la imprescindible col·laboració de Pau Romeva, que era sens dubte qui sabia més anglès de tot l'equip, i alhora un gran admirador de Chesterton i Dickens. Romeva hi traduí *Barnaby Rudge*, la novel·la de Dickens escollida per a la serialització, i és possible que fos ell també qui proposés a Serrahima la publicació de les traduccions de Dickens al suplement *Esplai*.⁴³ El ressò que hi prengué el 1936 el centenari del *Pickwick* –obra que havia esdevingut cèlebre gràcies a la traducció de Carner (1931)– culmina una admiració que havia quallat amb els anys.⁴⁴ Amb motiu d'aquest centenari, Serrahima propagava a *Esplai* els valors literaris i morals associats al novel·lista victorià, assimilats a partir de les traduccions de Carner.⁴⁵ Els bons sentiments que despertava l'obra de Dickens avalaven una visió de la novel·la, imbuïda de valors cristians, que Serrahima mirava de definir en els seus articles i conferències.⁴⁶

La visió de Dickens que Serrahima havia divulgat a *El Matí*, juntament amb Romeva i Esquerra,⁴⁷ era deutora en bona part de la que n'havia difós Chesterton en

42. Això ho afirmaria en un article-manifest, «Per la novel·la popular», on presenta una galeria d'exemples culminada amb Dickens (*Mirador*, 22 de desembre del 1934, p. 6). Segons Leavis (*Fiction and the Reading Public*, p. 156-158), l'originalitat de Dickens com a novel·lista popular es fonamentava en la fórmula «laughter and tears», tan estesa en les seves novel·les, i en la captació de la mirada infantil sobre el món adult, qualitats que atreïen l'atenció d'un públic de lectors en expansió, format per comerciants i gent de la classe treballadora. V. t. *Del passat... III*, ed. Poca i Gaya, p. 267-268.

43. Ho afirma Marcel Ortín, «Dickens en la literatura catalana (1892-1939): les traduccions i la primera coincidència amb Chesterton», a L. PEGENAUTE [ed.], *La traducció en la Edat de Plata*, Barcelona: PPU, 2001, p. 187-213 (191-192). Segons Serrahima, el gran coneixement que tenia Romeva de l'anglès el va convertir en un «traductor de primer rang» (*NR*, IV, p. 212). Un retrat més complet a «Pau Romeva», dins M. SERRAHIMA, *Coneixences*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, p. 107-120. La ressenya entusiasta de la traducció, a càrrec de Joaquim Ruyra, destaca el vigor i la realitat dels personatges de Dickens («els agafa de la realitat tal com són, de carn i ossos, amb ànima i sentits») i els contraposa moralment («verament humans, tan complets i lluminosos») als de Zola («sistemàticament abestiat i enlordits»), als de Dumas («deformats i deshumanitzats»), als de Victor Hugo («inflats i monstruosament fantàstics») i als de Dostoievski («tendenciosament encervellats i viciats de dubtes i desvaris»): v. «Bernabeu Rutge», *El Matí*, 7 i 9 de setembre del 1930, reproduït a J. RUYRA, *Obres completes*, Barcelona: Selecta, 1964, p. 643-645.

44. S'hi publicaren «El senyor Minns i el seu cosí» [extret de *Sketches by Boz*], *Esplai*, 22 de maig del 1932, p. 3 i 7, i «El ver amor d'un mestre d'estiu» [extret de *The Posthumous Papers of the Pickwick Club*], trad. Ricard Farriol Corp, *Esplai*, 28 de maig del 1933, p. 3 i 7. I els següents articles: M. SERRAHIMA, «Charles Dickens: escriptor popular», *Esplai*, 15 de juliol del 1934, p. 334-336; E[squerra?], «El centenari de *Pickwick*», *Esplai*, 29 de març del 1936, p. 173, i «El centenari de *Pickwick*», *Esplai*, 17 de maig del 1936, p. 285-286. Sobre Chesterton i Dickens, v. *Del passat... II*, ed. Poca i Gaya, p. 94-95.

45. La recepció de Dickens a Catalunya i la contribució de Carner, amb la connexió amb Chesterton, ha estat estudiada al detall per Ortín: «Les traduccions de Josep Carner», *Catalan Review*, núm. 6, 1992, 401-419; *La prosa literària de Josep Carner*, Barcelona: Quaderns Crema, 1996; «Assaig», núm. 18, p. 102-134; «Els Dickens de Josep Carner i els seus crítics», *Quadrerns. Revista de Traducció*, núm. 7, 2002, p. 121-151, i «Dickens en la literatura catalana».

46. Per a aquesta lectura moral de Dickens, v. «Charles Dickens, escriptor popular», on Serrahima es declara deutor de l'estudi de Maurois i on fa referència també a Chesterton. Pel que fa a l'associació de Dickens amb aquests escriptors, v. M. SERRAHIMA, «El retorn a Dickens», *El Matí*, 18 de juny del 1932, p. 7 i «*Stepantxikov*», *El Matí*, 21 d'abril del 1933, p. 9.

47. L'anglofilia de Ramon Esquerra ha estat estudiada exhaustivament per Iribarren, a «La narrativa anglosaxona». La coincidència de plantejaments amb Serrahima és palesa pel que fa a la reflexió humanística i moral, la valoració de la tradició de l'*humour* anglès i de l'excel·lència en el cultiu anglosaxó de tots els subgèneres novel·listics, inclòs el llibre infantil, i en la defensa d'un model de novel·la per a tothom, distanciat de la tendència psicologista de la novel·la contemporània: v., especialment, p. 18-19, 30-34, 38, 42, 47, 56-62, 88-90.

el seu famós assaig del 1906, del qual Serrahima posseïa un exemplar en la versió francesa (1927).⁴⁸ A França, la divulgació de Dickens arrencava a la segona meitat del segle XIX, en plena reacció contra el naturalisme, però estudis crítics posteriors, entre els quals destacava l'assaig de Chesterton, havien fet circular a partir de mitjan anys vint una visió de l'obra dickensiana que posava èmfasi en valors d'humanitat, com ara la simpatia per l'home corrent, la sinceritat, l'optimisme sentimental, el realisme patètic, i, sobretot, la capacitat d'observació moral.⁴⁹ En un dels estudis emblemàtics en aquest sentit, difós també a Catalunya, Jeanne Scialtiel descrivia l'autor victorià com «un dels grans escriptors que han viscut verament la vida miserable dels pobles», i fonamentava la visió cristiana del món de Dickens en la pietat inherent al retrat de personatges desgraciats, en la pintura dels barris miserables de Londres, en la benvolença i la caritat que hi feia sorgir enmig de la misèria, o en la bondat del Nadal.⁵⁰

El mateix Maurois, en el capítol que obre els *Études anglaises*, presenta Dickens seguint les coordenades chestertonianes: el Dickens més filantròpic, el de la filosofia optimista, el de l'home corrent, el satíric i l'humorista, i el que excel·lia pel *Pickwick*.⁵¹ Aquesta era la font d'on bevia Serrahima.⁵² Per totes aquestes qualitats, a Dickens se'l contraposava gairebé sistemàticament als escriptors de tendència naturalista –en el sentit generalitzador del terme– i se l'associava a Alphonse Daudet, un narrador que servia de contrapunt: a parer dels crítics francesos, compartia amb Dickens el sentiment de compassió, el realisme patètic i la qualitat de simpatia en l'observació moral especialment aplicada en la pintura dels infants.⁵³ Un cop més, Serrahima seguia els paràmetres dels crítics veïns quan relacionava Daudet amb Dickens.⁵⁴

Aquest procés de mediació, establert en general des de les primeres lectures de Serrahima, ara es pot especificar observant la continuïtat de l'esperit dickensianisme en la recepció de J.B. Priestley (1894-1984), novel·lista anglès de formació eduardiana, celebrat especialment per *The Good Companions* (1929). Serrahima en tenia la versió francesa. El seu comentari parla tot sol de la transmissió: «Dos volums [...] plens d'aventures de diversa mena, de facècies divertidíssimes que, sense que puguin del

48. Per al catàleg de la biblioteca, v. més amunt, n. 3. Serrahima defensaria el cas de Dickens, a partir de l'assaig de Chesterton, com a exemple il·lustre de novel·la de consum que és alhora bona literatura: «Novel·la per a tothom», dins *Sobre llegir i escriure*, p. 164.

49. Per a una descripció detallada del revival dickensianisme francès, v. F. DELATTRE, *Dickens et la France: étude d'une interaction littéraire anglo-française*, París: Librairie Universitaire, 1927, esp. p. 91-130.

50. «Le Londres de Dickens», *Revue de Paris*, 15 de maig del 1926; cito el text en la versió d'Antoni Rovira i Virgili a la *Revista de Catalunya*, núm. 7, juliol-desembre 1927, p. 156-177.

51. A. MAUROIS, *Études anglaises*, París: Grasset, 1927, p. 105-170; s'hi esmenta també l'estudi de Scialtiel. El *Dickens* de Chesterton fou una de les obres que Pau Romeva pensava traduir dins el projecte de la col·lecció *Obres de G.K. Chesterton* endegada per *La Nova Revista*, traducció que no es publicà mai.

52. V. «Carles Dickens, escriptor popular»; també remet a l'estudi de Chesterton.

53. Per exemple, v. F. DELATTRE, *Dickens et la France*, p. 115; a les p. 107-128 s'hi analitza l'obra primerenca de Dickens en oposició al naturalisme.

54. V. l'esquema corresponent a la sisena lliçó («La novel·la moderna») del curs sobre «Literatura general».

tot acostar-se a Dickens, tenen la seva influència ben marcada, sobretot, en l'art de donar interès, de divertir amb les peripècies de l'argument, que sembla oblidat per tants escriptors d'ara. El públic anglès, cansat de tanta psicologia ensopida, s'hi ha abocat com un sol home, de la mateixa manera com s'abocà a Baring cansat de l'abús de brutícia sensual. També l'alegria de la taula i del beure, del tabac i de la conversa, la cordialitat optimista de la vella *Public house*, té un lloc importantíssim en aquesta obra: Chesterton deu trobar-hi un seguidor, ell que deia de Dickens: "Tots els camins duen a la fi a un hostel darrer on trobarem Dickens amb els seus personatges, i quan alcem altra vegada amb ell les copes, serà dintre els flancs amplíssims de la taverna de la fi del món". Amb J.B. Priestley també és el cas d'omplir el got i de brindar-lo, amb joia i confiança, a la salut dels seus *Bons companys*.⁵⁵

La voluntat de lligar Priestley i Dickens donava suport a l'aposta per la novel·la popular: la pretensió que el públic familiar al qual dirigia els seus consells se sentís com a casa. Tant ell com Pau Romeva contraposaven aquesta novel·la entretinguda a les tendències que trencaven amb els principis de la novel·la tradicional (o «novel·la narrativa», com en deia Serrahima) per endinsar-se en l'anàlisi excessiva de la vida interior dels personatges, on no hi havia lloc, creien, per a l'home normal.⁵⁶ *The Good Companions*, esdevingut *best seller*, representava justament la identificació amb l'home corrent. La categoria de popular es donava amb la condició que es produís la identificació del lector.⁵⁷

Serrahima s'identificava del tot amb el concepte de ficció defensat per Priestley, crític literari abans d'esdevenir novel·lista.⁵⁸ Amb motiu de la seva estrena amb *The*

55. «El retorn a Dickens», *El Matí*, 18 de juny del 1932, p. 7. La citació correspon a la frase final de *Charles Dickens* (London: Methuen, 1927; primera edició 1906), p. 212. Per una ressenya més completa, v. «Els bons companys», on Serrahima matisa: «La comparació amb el *Pickwick* és apropiadíssima. Priestley s'ha inspirat en la famosa obra de Dickens. Jo no diré que la visió dels tipus sigui tan esquemàtica, tan immortalmnt precisa, ni que la intuïció infantil i meravellosa del vell mestre hagi estat igualada, ni, sobretot, que hi hagi un equivalent d'aquell anhel de justícia transformat en art, base de l'obra de Dickens. Però diré que la vida hi és més complexa, la psicologia més flexible: tots els avenços que la tècnica novel·lística ha fet de Dickens ençà hi han deixat el seu rastre» (*El Matí*, 7 de desembre del 1932, p. 9). Sobre la popularitat de l'obra de Priestley i la comparació amb *The Pickwick Papers*, v. F. SWINNERTON, *The Georgian Literary Scene*, London: Dent, 1938, p. 350-352, i Q.D. LEAVIS, *Fiction and the Reading Public*, p. 76-77 i 93; Leavis selecciona *The Good Companions* com un dels *popular successes* del 1930 (335).

56. Aquesta oposició, inherent a la defensa de la novel·la per al gran públic, i la consegüent defensa de la novel·la narrativa (la finalitat essencial de la novel·la és «divertir el lector contant-li històries»), es pot documentar en els articles següents: «Novel·la normal» (*El Matí*, 31 de maig del 1931, p. 13); «Traduccions al català» (*El Matí*, 8 de desembre del 1931, p. 12); «*L'estranger*» (*El Matí*, 12 de maig del 1932, p. 9); «Novel·les per al públic» (*El Matí*, 1 d'abril del 1933, p. 9); «De cara al demà» (*El Matí*, 22 d'abril del 1933, p. 9); «Més sobre novel·la» (*El Matí*, 4 de novembre del 1933, p. 9). Una concepció que es traduïa també en la defensa de la història en les lectures per a infants: «Per al primer pas en la lectura corrent», *El Matí*, 17 de maig del 1933. Corroboro la posició Pau Romeva, «Pensem en el poble» (*El Matí*, 25 de maig del 1929, p. 1). La referència, Dickens, serveix per atacar la novel·la moderna, equiparant-la a «estudis clínics». Per a Romeva, «el poble, per exemple, cerca en les novel·les un interès i una acció; que els personatges es defineixin, més que res, per llurs actes; que els conflictes siguin clars i sobre coses clares, i es resolguin dintre d'un grup de possibles solucions que ell mateix expressa amb la fórmula una mica ingènua d'acabar bé [...] El poble vol poder jugar davant la ficció el joc de les seves emocions normals; vol poder-se orejar l'esperit amb el vent d'una indignació o d'una pietat o d'una simpatia o d'un entusiasme que el facin vibrar en ressonància amb un món moral preconcebut».

57. Per a Frank Swinnerton, crític i novel·lista contemporani de Priestley, aquesta identificació era la clau de l'èxit: v. *The Georgian Literary Scene*, p. 350.

58. V., per exemple, «Some Reflections of a Popular Novelist», *London Mercury*, núm. 27, desembre del 1932, p. 135-142.

Good Companions, la resumia tot remarcant el contrast amb els moderns, i situant l'èxit d'aquesta obra, continuadora del *Pickwick*, com a revulsiu de les noves tendències. El comentari és prou aclaridor: «Una vegada hi havia a Anglaterra un crític de nom que havia dedicat la major part dels estudis que li havien donat aquell nom a fer teories sobre la novel·la i a demostrar que la crisi actual venia d'haver fugit de la novel·la viva, alegre, neta, plena d'esdeveniments i situacions, amb personatges pintorescos; de la novel·la divertida, en un mot. Com que això passava en ple domini de la seriosa gravetat de les novel·les freudiano-brutes o psicològico-llaunes, d'un transcendentalisme rabiós, i en aquest temps la paradoxa era tinguda molt en compte mentre no es volgués dur a les conseqüències, els lleons –com diuen els anglesos a aquests nens prodigis i intel·lectuals a la moda– els lleons ho trobaven molt bé i lloaven les seves obres.

Però aquest crític, que havia lluitat amb totes les dificultats de la vida dura, un dia, arribant a prop de la quarantena, volgué portar a la pràctica les seves teories i adreçar-se al gran públic, i després de dues o tres provatures escriví una gran novel·la, una llarga novel·la a l'anglesa d'altre temps, sana, alegre i divertida. El públic s'hi abocà com un sol home, i la novel·la, sense cap propaganda, fou l'èxit més gran que de molts anys ha conegut Anglaterra; en poc temps se'n vengueren mig milió d'exemplars, i l'elogi arribà al màxim, amb una frase de l'acreditada etiqueta de *Spectator*: “El millor llibre després del *Pickwick*”».

El rerefons chestertonianà tampoc podia faltar. Serrahima conclou: «Priestley, sense ésser catòlic, hi ha dut una cosa nostra: l'alegria de viure. En un temps, com el d'ara, ple de tèrbols pessimismes, ell ha proclamat –potser sense adonar-se'n– el gran axioma cristià que el seu compatriota Chesterton està proclamant als quatre vents: que la vida és una bella cosa que val la pena d'ésser viscuda. Aquesta sanitat és la seva força».⁵⁹

Serrahima afirmava que el seu domini de l'anglès era «escassíssim», i, des de petit, els camins de l'anglofilia passaven per la via continental. Però aquestes pàgines també s'haurien pogut titular «Maurici Serrahima, una anglofilia certa». En les seves coneixences literàries covades des de la infantesa, i més deutores, en aquest sentit, de Carner que de Capdevila, la novel·la anglesa era la mina dels valors segurs. El seu pensament es nodreix de la crítica francesa i de Chesterton, sobretot, però no hi ha manera d'entendre la seva personalitat sense pensar que s'havia educat en els *fairy tales*, primer, i *The Jungle Book*, després. Com que només era una certa anglofilia, va dedicar el seu millor assaig a Marcel Proust, autor mal acceptat a l'època de què he tractat. Com que l'anglofilia era certa, Maurici Serrahima ens va llegir un inusual assaig sobre Meredith i, després de la guerra, un volum sobre Chesterton,

59. «Els bons companys». L'obra posterior de Priestley va seguir mereixent atenció per part de Manuel Villavecchia, cunyat de Serrahima: v. «*Faraway*, de J.B. Priestley», *El Matí*, 10 de maig del 1933, p. 9 i «Wonder Hero», *El Matí*, 18 de maig del 1934, p. 9.

acompanyat de la traducció de textos escollits.⁶⁰ Fidel, també va traduir una novel·la de Mary Webb, creadora d'un món poètic molt pròxim, segons havia afirmat de jove, al dels *fairytale*s i les *nursery rhymes*, ben bé aquells que omplien la seva infantesa.⁶¹ Fidel encara, tenia començat un assaig amb el títol *Mr. Pickwick i els bons*, i a mitjan anys cinquanta volia escriure, amb els materials acumulats durant tota una vida, una biografia de Chesterton, l'autor que havia estat, juntament amb Capdevila, un dels seus «primers mestres veritables».⁶²

APÈNDIX: Ficció en llengua anglesa traduïda a *El Matí* i al setmanari *Esplai* (1930-1935)

Charles DICKENS (1812-1870), *Bernabeu Rudge* (trad. Pau Romeva). *El Matí*, 7 març 18 desembre 1930. *Esplai*, 11 setembre 1932-24 desembre 1933. [*Barnaby Rudge*, una novel·la històrica de Dickens, dins *Master Humphrey's Clock*, 1841]

Walter SCOTT (1771-1832), *Quintí Durward* (trad. Pau Romeva; començada per Josep Carner). *El Matí*, 25 maig-19 juliol 1930. [*Quentin Durward*, 1823]

Walter SCOTT, «Els dos bovers» (trad. Pau Romeva). *Esplai*, 6, 13 i 20 març 1932. [«The Two Drovers», dins *Chronicles of the Canongate*, 1827]

Rudyard KIPLING (1865-1936), «Tampoc no s'ho creurien». *Esplai*, 27 març 1932. [«Yoked with an Unbeliever», dins *Plain Tales from the Hills*, 1888]

W. JACOBS (1863-1843), «De vint-i-un botó» (trad. Manuel Villavecchia). *Esplai*, 17 abril 1932. [«Fine Feathers», dins *The Night-Watchman and other Longshoremen*, 1932; publicat originàriament amb el títol de *Night Watches*, 1914]

Charles DICKENS (1812-1870), «El senyor Minns i el seu cosí». *Esplai*, 22 maig 1932. [dins *Sketches by 'Boz', Illustrative of Every-Day Life and Every-Day People*, 1836-7]

Mark TWAIN (Samuel Langhorne Clemens) (1835-1910), «La por als llamps i els seus efectes». *Esplai*, 15 juny 1932. [«Mrs. McWilliams and the Lightning», dins *The Stolen White Elephant*, 1882]

Bret HARTE (1836-1902), «La robinada» [*sick*]. *Esplai*, 12 juny 1932. [«High-Water Mark»]

Maurice BARING (1874-1945), «La icona» (trad. Manuel Villavecchia). *Esplai*, 18 desembre 1932. [«The Icon», dins *Half a Minute's Silence and Other Stories*, 1925]

60. Ramón Setantí [pseudònim], *Chesterton*, Barcelona: José Janés, 1941.

61. Es tracta de *La dorada ponzoña*, Barcelona: José Janés 1950; signada amb el pseudònim Ramon Setantí, és a dir, *The Golden Arrow* (1915), inclosa a *The Collected Works of Mary Webb*, amb una introducció de Chesterton (Londres: Cape, 1928); per al comentari, v. M. SERRAHIMA «Mary Webb», *El temps*, juliol del 1935 (ANC, fons Serrahima, UI 65) i *Del passat, II*, ed. Poca i Gaya, p. 194.

62. V. la llista de possibles assaigs a publicar, conservada a l'ANC, fons Serrahima (UI 76); també inclou una revisió de l'estudi sobre Meredith. Sobre el mestratge de Chesterton, v. *Del passat, II* i *Del passat, III*, ed. Poca i Gaya, p. 47 i 123, respectivament; J. GIRÓ, *Els homes*, p. 275-281.

O. HENRY [W. S. Porter] (1862-1910), «L'esmena de Jimmy Valentine» (trad. Ramon Esquerra). *Esplai*, 23 octubre 1932. [«A Retrieved Reformation»]

John GALSWORTHY (1867-1933), «Evolució» (trad. Manuel Villavecchia). *Esplai*, 18 desembre 1932. [«Evolution», dins *The Inn of Tranquillity: Studies and Essays*, del 1912]

Mark TWAIN [Samuel Langhorne Clemens] (1835-1910), «Nit d'insomni» (trad. N. P.). *Esplai*, 7 maig 1933.

Charles DICKENS (1812-1870), «El ver amor d'un mestre d'estiu» (trad. Ricard Farriol Corp). *Esplai*, 28 maig 1933. [Fragment extret de *The Posthumous Papers of the Pickwick Club*, 1833]

Percival GIBBON (1879-1926), «No és or tot el que lluu» (trad. M.T.R. [Manuel Trens i Ribes?]). *Esplai*, 11 juny 1933.

Percival GIBBON, «La distracció de Samuel Lawrence». *Esplai*, 27 agost 1933.

Rhys DAVIES (1901-1978), «Uns joves esposos». *Esplai*, 25 agost 1934.

Rhys DAVIES, «El terraplè». *Esplai*, 17 febrer 1935.

Mark TWAIN [Samuel Langhorne Clemens] (1835-1910), «Un entreviu periodístic». *Esplai*, 5 maig 1935. [«An Encounter with an Interviewer», dins *The Stolen White Elephant*, 1882]

Arnold BENNETT (1867-1931), «Les patates calentes». *Esplai*, 12 maig 1935. [«Hot Potatoes», dins *The Matador of the Five Towns*, 1912]

Oscar WILDE (1854-1900), «El rossinyol i la rosa» (trad. G. Ràfols). *Esplai*, 30 juny 1935. [«The Nightingale and the Rose», dins *The Happy Prince and Other Tales*, 1888]

Bertram ATKEY (1880-1952), «El capità Ken». *Esplai*, 8 setembre 1935.

Ellis Parker BUTLER (1869-1937), «El nostre lladre». *Esplai*, 25 octubre 1935.

Bertram ATKEY, «El gos rabiós». *Esplai*, 1 desembre 1935.

D'un temps, d'un país: Elvira Augusta Lewi

NEUS REAL MERCADAL

Per bé que no resulti ni acceptable ni excusable, no és del tot estrany que un llibre publicat a principis de 2005 encara es referís a Elvira Augusta Lewi com un nom desconegut.¹ Aquesta barcelonina d'origen alemany nascuda el 1910, que entre 1929 i 1938 va publicar una novel·la i un recull de contes en marcs editorials importants, va col·laborar profusament a la premsa catalana i va participar en iniciatives culturals destacades, cap al final de la guerra «desaparegué absolutament sense deixar impacte».² La seva trajectòria intel·lectual –tot just en la primera etapa– es va estroncar definitivament amb el decurs final del conflicte bèl·lic i la dictadura imposada a l'estat espanyol fins al 1975. A causa de tot plegat, la bibliografia posterior a 1939 aporta una informació molt escassa sobre l'autora.³ Ni tan

1. Vegeu M. PESSARRODONA, *Mercè Rodoreda i el seu temps*, Barcelona: Random House Mondadori, S.A., 2005 (Rosa dels Vents), p. 72, nota 8.

2. A. MURIÀ, «El temps i les escriptores de la II República», dins *Literatura de dones: una visió del món*, Barcelona: La Sal, 1988 (Clàssiques Catalanes, 16), p. 50.

3. Comptem amb el record que li va dedicar Anna Murià (vegeu *supra*), amb les dades sobre la seva actuació durant la guerra que ha proporcionat M. CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona: Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 35), i amb les entrades que li corresponen a *Double minorities of Spain. A Bio-Bibliographic Guide to Women Writers of the Catalan, Galician, and Basque Countries*, edited by Kathleen McNerney and Cristina Enriquez de Salamanca, Nova York: Modern Language Association of America, 1994, i a *Nou Diccionari 62 de la Literatura Catalana*, Barcelona: Edicions 62, 2000. Així mateix, A. Munné-Jordà ha pres l'autora en consideració en les seves aproximacions a la literatura fantàstica en català, per bé que s'ha referit únicament (i molt breument) a un conte, «Els habitants del pis 200» (vegeu A. MUNNÉ-JORDÀ, «La ciència-ficció en la literatura catalana», *L'Espill*, València, núm. 22, octubre 1985, p. 32; «Introducció», dins *Futurs imperfectes. Antologia de contes de ciència-ficció*, edició a cura d'A. Munné-Jordà, Barcelona: Edicions 62, 1997 (El Cangur, 247), p. 25, i «La literatura catalana d'especulació científica i tecnològica de la renaixença a la Guerra Civil», dins J. FONT-AGUSTÍ [coord.], *Entre la por i l'esperança. Percepció de la tecnociència en la literatura i el cinema*, Barcelona: Proa, 2002, p. 94). Recentment, *Els altres mons de la literatura catalana. Antologia de narrativa fantàstica i especulativa*, a cura de Victor Martínez-Gil, Barcelona: Galàxia Gutenberg / Cercle de Lectors, 2004, ha incorporat Lewi, amb un relat, en la nòmina d'antologats. Existeix un primer estudi sobre ella, però ara per ara és inèdit; em refereixo a l'aproximació global a l'autora que es troba a N. REAL MERCADAL, *Dona i literatura en els anys trenta: la narrativa de les escriptores catalanes fins a la guerra civil*. Tesis doctoral dirigida pel Dr. Jordi Castellanos i Vila, Departament de Filologia Catalana-Universitat Autònoma de Barcelona, 2003, p. 497-524.